

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Digressio 6. De Magnete lapide ferrum trahente. De Magnete ad polum
conuertente stylum. De multiplici lapidum & viuentium virtute, ad tex.
com. 52.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

Quæ tria et si quoquomodo conetur S. Thomas distinguere, tantumdem tamen valere dixerim. Verum hac de re pluribus in tertio libro dicitur. Interim duo tantum adnotabo. Alterum est; rationem, cur eiusmodi intellectum Anaxagoras esse vellet, ut primum esse principium posset; planius exponi in tertio libro, *ἢ α. κ. ε. ζ. η.*, ut dominetur: partibus scilicet similaribus, easque mouere ac separare posset; quod non posset si cum illis permixtus foret. Alterum, intellectus dominium duplex explicari: vnum hoc loco, ut primum principium sit & moueat subiectamque sibi materiam segreget: alterum in tertio libro, *ἢ α. γ. κ. λ. ρ.*, ut cognoscat & intelligat ea, quæ mouenda sunt, segreganda, & omnino producenda.

Quapropter optimè nunc adiungit philosophus quartam inter Anaxagoram & Democritum discrepantiam: quòd cum hic de motu solum loquutus fuisset, ille tum motum tum cognitionem complexus est, eidemque principio vtrumque attribuit & propter vtrumque simplicem, impermixtum, & purum intellectum fecit, ut & mouere cuncta posset & cognoscere. Et sanè si intellectus est, cognoscendi vim habet. Quodque pulchrè monet Philoponus, eadem de intellectu philosophum quoque sentire, atque id planè præstare, quod in tex. 19 pollicitus est, se ita sententias aliorum commemoraturum, ut si quid ab illis benè ac sapienter dictum fuisset, probaret ipse ac retineret: non est omni ex parte intelligendum; sed ea tantum, qua intellectum simplicem, impermixtum, ac purum posuit. Hoc enim in tertio libro planè ita esse confirmabitur. Cætera non eo, quo proponuntur, sed alio quodam modo admitteret. Nam & ipse primum ac supremum intellectum aut efficientem mundi causam, aut primi orbis motorem; & inferiores item inferiorum orbium; humanumque humani corporis motores agnouit. Sed hæc alterius loci sunt.

TEXTVS.

Ἐπεὶ δὲ ἡ Θάλης, ἡ δὲ ἄπορον μοῖρα, κινητικὴ π τὸ ἰσχυρὸν ἀπερὶ τὸ ἀκίνητον, εἴπερ τὸν Νῆον ἴσῃ ἰσχυρὸν ἔχει, ἐπὶ τὸν ἀκίνητον κινεῖ.

Tex. 32. *Visus est autem & Thales ex iis, quorum extat memoria, motuum quidpiam animam opinari; siquidem lapidem dixit habere animam, quoniam ferrum mouet.*

COMMENTARIVS LII.

SI verba spectes, verè dixeris cum Aueroe sermonem Philosophi esse manifestum. At in Milesij Thalesis commemoranda sententia mirari poteris, Philosophum non aperte sententiam eius ponere, sed solum dicere vim eum præsertim mouendi considerasse, animamque dixisse motuum quidpiam esse. Duplici scilicet argumento. Altero Herculei lapidis, quem propterea is attrahere ferrum asseruit, quòd habeat animam. Altero peruulgatæ opinionis, quæ de illo inter homines adhuc vigeat. Propterea inquit (quorum extat memoria) non enim extabant scripta. Sanè is

A creditur rerum omnium principium aquam esse voluisse, terramque vniuersam innat are aqua; vt noster testatur Philosophus in primo Metaph. lib. cap. 3. tum quòd cunctarum rerum nutrimentum est humidum; ex eoque nutriuntur omnia, ex quibus constant. Tum quòd calidum sit ex humido per euaporationem; & calidum nutritur humido; vt in viucentibus patet, in lucerna, & aliis pluribus. Rerum etiam omnium semina humida sunt: & omnia prius, quàm intèreat, sicantur & arefcunt; perinde quasi humidum sit omnium vita & conseruatio. At aqua est corporum omnium humidissima.

B Et sunt qui eum velint ita primæ materiæ naturam adumbrasse. Nam vt aqua figuras omnes, sic materia cunctas formas promptè suscipit. Idem sensisse traditur antiquissimos illos poetas, quos in memorato loco primos theologos philosophi nominat. Ex Oceano namque & Thetide oriiri omnia cecinerunt: Deorumque iusiurandum paludem esse Stygiam: eum verò iusiurandū quidpiam sit antiquissimum, consequens fuerit aquam quoque rem antiquissimam & aliorum principium esse.

C Sed & Plato in Thæoeteto, Homerum scribit & Epicurum ex Oceano cuncta & Thetide gigni dixisse; vt ex motu & fluxu constare omnia indicarent. Sunt qui ab Egyptiis Thaletem putent opinionem eam accepisse: quòd ij ex Nili inundatione suos agros fecundari viderent, ex illiusque inundatione auspicabantur annum. At secus narrat Seneca lib. 3. naturalium quæst. cap. 14. Egyptios inquam initia rerum quatuor elementa, singulæque bina, marem & feminam posuisse.

At cur in Thaletis nunc de anima sententia commemoranda immoratur? Nam eum dixit ex aqua rerum omnium principio constare animam voluisse; sicut & Democritum dixit ex atomis & alios item philosophos, vt vnusquisque aliam atque aliam de principijs, ita & de anima opinionem habuisse? Duas causas adfert Philoponus. Alteram quidem, quòd illius scripta non extabant, quædamque solum commentationes circumferebantur, nec satis fortasse de hominis constabat sententia. Nam in primo quoque Metaph. cum quid is de primo principio sensisset commemorat, non penitus asserit, sed ita, inquit, Thales de prima causa dicitur asseruisse: & nunc, quorum ait extat memoria. Alteram verò Simplicio quoque communem, propter hominis obseruantiam ac reuerentiam. Tum quòd vnus is fuit ex septem Græciæ sapientibus. Tum quòd primus fuisse dicitur, qui cum ceteri moralia persequerentur, inuestigationem naturæ aggressus est; multaque benè ac sapienter excogitauit ac posteris tradidit: quemadmodū illud, prouidentiam ad minima vsque pertinere, nihilque vel Thalesis minimum eam latere. Accedit quòd Hipponis eam fuisse sententiam non multò post audiemus; quem certè in primo Metaph. propter nimiam simplicitatem non esse cum Thalete ac sapientioribus numerandum scripsit. Quare ne hoc quidem loco communem sententiam esse voluit. Tertia apud eundem Simplicium extat causa, quòd corporum quidem principium & elementum aquam poneret Thales, animam autem incorpoream esse vellet. Itaque verisimile est an-

De verè principijs Thalesis sententia.

De Præsentia contra Astrologos cap. 2. & 10. Franciscus lib. 1. exam. cap. 10. & Thalesis sententia.

De Præsentia Thalesis sententiam.

Intellectum Anaxagore duobus modis dominari.

De intellectu Aristoteles & Anaxagore sententia.

mam eum & mentem principium fecisse rerum efficiens, prouidens, & gubernans; aquam autem velut materiam. Namque animam, quæ calore cuncta peragit atque in calore conseruatur & uiuit, estque velut natiuus uiuentium ignis & focus, absurdum nimis erat sapienterque philosopho indignum credere ex frigidissimo & contrario prorsus elemento constare.

Digressio vi. de Magnete lapide ferrum trahente.

Ceterum cur Magnes trahat ferrum uerior causa quaerenda est. Hic inter insigniores lapides, qui nec marmora sunt nec gemmae, praecipuus est & admirabilis maximè. Ab inuente appellatum fuisse Nicander poeta tradidit. Alij à Magnesia regione, in qua inuentus fuerit. Sic enim Lucretius cecinit in 6. lib.

Magnes cur dicitur.

Quem Magnesia uocant patrio de nomine Graeji, Magnetum quia sit patrius in finibus ortus.

Sed & in Aethiopia, & Cantabria, & pluribus alijs in locis inuenitur. Siderites quoque eam ob causam appellatur, quod ferrum trahat: & Heracleon, quod circa Heracleam urbem reperiatur sit: & Hercules lapis, & Indicus; quod in Indico mari uisatur: fortasse etiam quod pixidis ferro attritus Septentriones indicet. Hippocrates in lib. de sterilibus nec Magnetem, nec Sideritem, nec alio nomine appellauit, sed lapidem qui ferrum ad se rapit.

Cuius coloris sit.

Colore ferrugineus est & interdum pendè candidus, sed ferrugineis distinctus uenalis. Niger etiã interdum uelut rubiginosum ferrum cum pice uisum.

Quot generum.

Quinque illius genera posuit Sotachus apud Plinium: Aethiopicum unum, alterum Magnesiacum ex Magnesia Macedoniae; tertium Echium Baoticum, quartum Troicum Alexandrinum, quintum Magnesium à Magnesia Asiae.

Magnis vis trahendi.

Mira uis non solum trahit ferrum, sed quod magis est admirabile, ferrum quoque Magnete illud aliud ferrum rapit, ni pondus nimium prohibeat. Ut quemadmodum in acubus saepe experti sumus, quinque aut etiam plures anulos & uelut catenam faciunt, quemadmodum uerè in Ione scripsit Plato: & pulchre Lucretius,

Hunc homines lapidem mirantur. Quippe catenam saepe ex anellis reddit pendentes ex se, quinque etenim licet interdum pluresque uidere ordine demisso lenibus iactarier hamis, unus ubi ex uno dependet subter adherens, Ex alioque alius lapidis vim uinculaque noscitur, Et saepe adeo permanenter uis perualer eius:

Tanta dicitur esse illius quantitas & vis in Indico mari, ut nauium, quæ ferreos habeant clauos, periculosa sit nauigatio. Unde poeta Herulcus.

*Vna pietra è s'ardita
Là per l'Indico mar; che da nauia
Tragge à se il ferro; e l' sua
Dal legno in gusa, che nauigli affonde.*

A Quod nostrates nauae testatur; ligneisque propterea clauis naues compingunt. Hac arte ferreum Mahumetis sepulchrum in Arabia pendere in aere dicitur: & in Aegypto ferreum simulacrum in medio Tholo ex magnetibus constructo. Quod fieri posse confirmant Isidorus & Albertus. cap. vltim. libri 2. mineralium, & Franciscus Maurolycus in problematibus quæ de Magnete adiunxit ad librum de horarijs lineis. Quin & Dinocratem architectum Alexandriae templum ex eodem lapide concamerare inchoasse ut in eo simulacrum eius è ferro penderet in aere, narrat Plinius libro 34. cap. 14. Tanta uerò est illius uis, ut ligno quoque aut alio folido corpore inter magnetem & ferrum interiecto, ferrum nihilominus à magnete ita rapiatur, ut motum eius sequatur: saepe non sine admiratione uidimus & apud alios legimus. Inunctus tamen alio non trahit, neque adamante appposito: immò attractum dimittit.

Nec solum trahit ferrum, sed chalybem, argentum, aurum, cuprum, stannum plumbum, ossa, pilos atque adeo aquas & pisces, si Alberto credimus. Immo unum magnetem trahere alterum obseruarunt Hieronymus Fracastorius & Maurolycus. Etque, qui uia facie magnetem trahat, alia ferrum, alia utruque. Alius, qui non trahat sed trahatur à ferro. Alius, qui uno angulo trahat ferrum, alio fuget: & Plinius lapidem memorat repellentem ferrum: sed Theamedem nominat, non magnetem, sed magneti adnatum ait Cardanus. Secus Andreas Casalpini libro 3. Peripateticarum quaest. cap. 5. diuersas eiusdem Magnetis facies asserens. Denique Albertus ex Aristotele magnetem profert, qui carnes humanas trahat; & ita trahat, ut tractus rideat: sique magnus sit lapis, tandem illi adhaereat, ut tandem moriatur.

D iam uerò omnibus nota est eiusdem lapidis uirtus altera & familiaris usus, tum in solaribus horologijs, tum in nautica pyxide, ad dirigendum ferrum ad Boream, cuius cuspis magnetis fuerit affricata. Atque hac arte cognoscunt nauae & uentos & uniuersas mundi partes; quaque nauigandum sit intelligunt. Sed si fides habetur Alberto, alius est, qui conuertat austrum: nec ferrum modo, sed (si in libello de uenenis cap. 2. uera narret Conciliator) humanas quoque carnes. Quibus alium addunt alij, qui ad Orientem, & qui ad Occidentem impellat: quod tamen aperte negat Maurolycus. Num uerò nauticae pyxidis usus fuerit Aristoteli ac ueteribus cognitus, aduersus Albertum disputat Cardanus: sed nullam sanè præclaram aut subtilem continet cognitionem; neque illius argumenta necessitatem uillam.

Mirum quendam addit ille magnetem partu faba minorem, candidum seu potius buxum, ferrugineis distinctum uenis, lenem admodum & lenem. Cui affricata acus absque doloris sensu aut sanguinis eruptione cuius corporis parti insingeretur. At ex Dioscoride & Plinio docet Scaliger lapidem hunc non magnetis speciem esse; sed alium quendam, qui memphites nominatur.

Ceterum admirabilissime illius Magnetis uirtus, tum in trahendo ferro, tum ad Boream dirigendo, causa quaerenda uis.

quærenda est. Non ignoro quid in principio fuorū problematum scriptum reliquerit Alexander. Eos enim temerè agere affirmavit, qui citimodi questionum, quæ soli Deo notæ sunt, solutiones adferre conantur, neque probabile quidquam dicere de illis possunt. Et apud Platonē in Ioue Socrates divinam planè dixit magnetis esse virtutem instinctui perhnilē illi; quò à Deo concitantur poetæ. Video tamen tum Platonem & Alexandrum, tum alios plerosque in re tanto perè scitu digna sibi haudquaquam temperasse.

2. Sanè et si à Proclo in lib. de sacrificiis & magia fuerit affirmatum sublimares omnes effectus ad cœlestes causas reuocandos esse: sapientibus tamen nugari videntur Astrologi; dum eam effutunt causam, quòd & magnes & ferrum Martialia sint; Iouialia succinum & palea.

3. Sed nec Platoni assentiri possumus, dum in Timæo non aliam vult in his attractionem esse, quàm corporum motum ex solo aëris pulsū & repulsū profectum. Quæ de re Plutarchus in libro Platoniarum quæst. cap. 6. Nam si ita esset, non in solo ferro, sed in magnete, immò & in quibusvis corporibus idem eueniret. At si ferrum à magnete trahatur, quamnam erit attractio?

4. Auctor est Auicenna in lib. de medicinis cordis cap. 10. non defuisse, qui à magnete dicerent emitti coropra curua. ad modum hamī aut vnicini. Verū rudissimorum hominum hæc fuit existimatio.

5. Inter subtiliores visus est ineptire Cardanus dum Milesium Thaletem, opinor, & antiquiores quosdam sequutus magnetem vitere iactauit; ferrumque ad se velut pabulum trahere: & meritò contra disputauit Scaliger. Neque enim vniū obsecutus lapis: neque ferrum à magnete voratur aut consumitur, neque attractio animæ eorum est, quæ sunt extra corpus, sed alimentum intus susceptum: neque solus magnes trahit, sed & ferrum magnete tactum: neque solum ferrum trahitur, sed alia plura: nec demum magnes modò ferrum, sed ipsiusmet confessione Cardani ferrum quoque interdū magnetē trahit.

6. Itaque quod in 4. lib. de abstinentia ab animalium est visus est existimare Porphyrius magnetē propinquati sibi ferro quandam veluti animam impartiri; ita fuerit accipiendum; vt occulta & latenti virtute mouendo animatum quasi efficere videatur: Quia dum nulla trahens causa conspicitur, moueri à seipso ferrum videtur; perinde ac si animatum esset. Alioquin nec lapis est animatus; neque vt esset, animā ferro dare posset, non enim ea est animæ procreatio.

7. Quid de Platonis dicā, quos in 4. Theologiae Platonice lib. cap. 1. Marcellus Ficinus sequutus est: Illi à mundi anima, quæ per hæc omnia corpora fusa sit, eiusmodi omnes motus fieri voluerunt.

8. Igitur Alexander cum hac de re pluribus disputasset in 2. natur. quæst. lib. cap. 23. non alia tandē quam finis & boni, attractionē posuit. Sic enim disputationē conclusit. Trahit animal nutrimentū & omne concupiscibile & appetibile. Sic & ferrū ad lapidē fertur, non trahentem ipsum vi ad se; sed huius desiderio, quo ipse quidē indiget, habet autē ipsum lapidē. Videtur enim & lapis esse terra, ex qua foditur ferrū, &c. Vnde & illud Scaligeri exercitatione 102. c. 6. ferrū sponte moueri velut ad matricē, cuius intimis principiis perficiatur; vt ad

A centrū terra, ad māmilla catulus, ad beatitudinē anima. At quā sit in his probabilitas? Primum nō video quodnā sit illud tā eximium tamq; præstanti bonū, quo indigeat ferrū, quod ab obscuro potius lapide, quā à præstantissimis, qui terrei itē sunt, mendicare cū tāto labore cogatur. Non intelligo quomodo ferri locus aut matrix sit magnes. Sed apud Galenū potius in 3. lib. de simplic. medic. facul. cap. 25. & Georgiū Agricolā aliosq; scriptores magnetē lego in ferrariis inueniri plerumque fodinis; inq; ferri seobe eū optimè conseruari, res ipsa testatur. Deinde verissimū est Peripateticum illud decretū, genus hoc mistorū inanimorū non nisi ab elemento dominante sponte moueri loco.

B Ex quo cōcludas, non ad magnetē, sed ad terram dūtaxat suapte natura deorsū moueri ferrū. Hæc enim illius matrix, hoc natiū solū. Tū verò cur non nisi ex certa distantia mouetur? Si namque vt ad bonū & finē desideratū moueretur, vnde cūq; sanè moueretur; Cur vnum ferrum magnete illitū aliud statim ferrū trahit? An solo tactu bonitatē & perfectionē magnetis ita adeptus est, vt finis, bonū, & matrix euaserit alterius ferri? Sed si vera sunt ea, quæ ex probatis auctorib. certisque experientis antea narrata sunt: si non ferrū modò, sed calybe, argenti, aurum, cuprum, stannum, plumbum, & alia plura ab eo trahuntur lapide; immò vnus lapis ab alio trahitur, & idē lapidem trahit & ferrum, alius à ferro trahitur, ab alio ferrū abigitur, ac demum ferrum à ferro trahitur (sic enim Conciliator testatur differ. 51. ferreū se habuisse cultrū, qui vchemētis; quā magnes traheret) ea omnino verā esse nō possunt.

Præterea sunt alia, quæ trahunt; adamas, succinum, & alia quædam trahunt paleas, pilos, struculos, & os Ieracis seu Milui piscis trahere aurum Simplicius memorat in comm. tex. 82. lib. 8. Physic. Nec tamen hæc eò modo dicuntur trahere.

D Dehique si non externa magnetis vi, sed intimo instinctu tanquam ad optatum bonum properat ferrum; quī sit, vt magneti adamante appposito aut alio illito moueri desinat? Impedientes nimirum hæc motum cohibētēs causa. Ferro potius, quā magneti adhibendæ essent; si non traheret magnes, sed ad magnetē ferrū accurreret. Neque enim propter adamantis allijue accessum desineret magnes ferri esse bonum, aut finis, aut matrix. Hoc vel vnicū argumentum cuius manifestè potest ostendere aliquam esse magnetis virtutē, quæ in ferrum agat; eamque ab adamantis allijue contraria & repugnante qualitate impediri.

9. Neq; hoc modo, sed reliqua etiā omnia satis demonstrat minus verè à permultis, solani in hisce corporib. nature similitudinē motus causā prædicari: sed quoniā peruetus opinio fuit, multorūque seculorū quasi cōsensu cōfirmata; operæpretiū fuerit quid in ea tandē probabilitatis insit diligētius examinare & attentius singula pensitare. Nō enim eodē omnes modo suā sententiā exposuerunt. Verū Empedocles & Democritus similitudinē dixerunt, tū atomorū, tametsi magnetis atomi tenuiores & rariōres sint, quā ferreæ; tū meatū vtriusq; corporis: sunt enim, inquit, in vtroq; cōmensurati. Moueri autē ferrū potius ad magnetē, quā cōtrā; quoniā magnetis atomi vt sunt tenuiores, ita facilius in meatu ferri se infinuant, aëremque in illis contentū propellunt & ferri atomos ad motum prouocant. Quare

Os Ieracis seu Milui piscis trahere aurum Simplicius memorat in comm. tex. 82. lib. 8. Physic. Nec tamen hæc eò modo dicuntur trahere. Adamas & succinum trahunt paleas, pilos, struculos, & os Ieracis seu Milui piscis trahere aurum. Magnetis virtutē, quæ in ferrum agat; eamque ab adamantis allijue contraria & repugnante qualitate impediri.

propulso aëre ac separato, atomisque à ferro ad magnetem, quæ plura habet inania, libenter tendentibus, ferrum quoque sequitur & ad magnetem mouetur.

10. Epicurus eandem atomorum similitudinem alia quadam ratione præterdit: atomos videlicet vtrinque sibi occurrentes amplecti sese vicissim propter similitudinem, ferrumque propterea quasi viribus iunctis trahere.

Cæterum nihil probabile ab Empedocle & Democrito fuisse dictum demonstrauit Alexander; nihil ab Epicuro, Galenus in primo lib. de nat. facul. cap. 14. Nam si atomorum aut meatuum similitudo adducit motum, cur non item magnes ad ferrum mouetur? Si ferrum atomos & aërem egredientes comitatur, cur non etiam comitatur magnes? Cur cum ab aliis corporibus in ferri meatu emitantur atomi, ad solum magnetem ferrum mouetur? Sane complura sunt alia corpora, quæ similibus consent, tum meatibus, tum atomis; vt aqua & vinum: cur igitur vnum non mouetur ad alterum? Denique adamas & succinum paleas trahunt, festucas, pilos, furculos; & magnes ipse alia plura præter ferrum: cur igitur cum hæc omnia similibus ex illorum sententia constare oporteat, non item sese ipsa vicissim trahunt?

Itaque mirari satis non possum Simplicium & Hieronymum Fracastorium. Quorum alter in comment. 10. lib. 7. Physic. Alexandrum scripsit ita questionem hanc explicasse, vt magnetem affirmauerit aut ferrum trahere; quia estis distet, insita tamen sibi trahendi virtute illud tangit: aut id atomorum effluxione fieri.

12. Alter ita sententiam suam proposuit in cap. 5. & 7. lib. de Sympathia & Antipathia, vt huius effectus causam asserens esse effluxum vtrinque aut insensibilium atomorum aut certe intentionalium specierum, quæ dum coeunt in medio propter naturæ similitudinem vnum quidpiam efficiant, tum inter se, tum cum corporibus, à quibus egressæ sunt: in quo cum partes debitum sibi modum & situm non habeant, nisi ita constringantur, vt illa ipsa corpora coeant, motus consequitur vnius ad alterum: hanc planè Galeni sententiam fuisse asseruit.

Etenim Alexander quidem nequaquam ab externa magnetis vi trahi ferrum, sed sponte ad suum bonum moueri dixit; & Empedoclis Democritique atomos multis modis cofutauit. Galenus verò, quemadmodum & post eum alij plures, communem quidem naturæ legem, qua simile ferè ad simile suum mouetur; hac quoque in re sequutus est in 3. lib. de Simpl. medic. facultatibus cap. 25. & 3. de natur. facul. cap. 15. Sed aduersus Epicuri atomorum effluxum in primo de nat. facul. cap. 14. oratione longa disputauit. Vt Empedocli potius, Democrito & Epicuro, quam Galeno cõsentanea fuerit Fracastorij sententia. Minimè autem veritati. Nã & hoc ostendunt eadem illa omnia argumenta, quæ aduersus alios atomorum assertores posita sunt: & effectus certi causam adfert incertam maxime ac dubiam, atque tum à Galeno tum ab aliis pluribus nõ concessam. Quam multi enim sunt, qui non dicam atomos, sed ne intentionales quidem species admittant: tum verò vt eam sententiam ponat, aut qualitates accipit elementorum esse substan-

tias, aut substantiam quoque speciem intentionalem mittere: quorum vtrumque secus habere alio loco demonstratur.

Ergo nunc illud verè affirmabitur, solam qualitatis aut naturæ similitudinem nõ trahere. Traheret enim ex quacumque distantia: quoniam eadem vbique similitudo, eadem qualitas & natura. At certum est non nisi ex determinata, imò minima, & ad magnetem ferrum & ad adamantem aut succinum paleas, pilos, & furculos moueri. Deinde non minùs vnum simile ad alterum, quam alterum ad alterum moueretur: non minùs ad magnetem ferrum, quam ad ferrum magnes: nec minùs magnum ferrum, quam paruum; si sola similitudine, non vi externa traheretur. Illud autem verè ratiocinabimur, motum sursum corpori graui contra naturam esse & violentum; neque ab interiori principio, sed exteriori prorsus vi fieri. Atque ferrum esse corpus graue naturæque deorsum impelli, quis nesciat? Quomodo igitur sursum nisi externa vi moueatur? Non enim ad occupandum inane aut alio modo naturæ communi subueniendum mouetur; sicut interdum & grauia sursum & deorsum leuia spontè feruntur; suæ quasi conditionis oblita, vt communi succurrant bono. Præterea quam multa sunt similia & verò etiam magis, quam ferrum & lapis; nec tamen vnum ad aliud mouetur. Cos coti similis est, flex silici, & marmor marmor; nec vnum trahit alterum. Nil terræ similis terra, nil ferro cognatum magis, quam ferrum; magis sanè, quam lapis magnes. Cur igitur terra sursum terram nõ trahit? Cur ferrum ad ferrum potius, quam ad magnetem, non accurrit? Certè verissima semper iudicata fuit Aristotelis illa propositio; Idem quod eodem modo se habeat, aptum semper est idem efficere: si igitur ferrum ab accedente magne te nihil accipiat neque mutetur, cur cum antea quoque magneti simile, non ad magnetem sed ad terram; non sursum, sed deorsum, moueretur: post non ad terram, sed ad magnetem; non deorsum, sed sursum rapitur? Nimirum certa & determinata distantia aut etiam contactus, conditio quidem est ad agendum necessaria, agendi tamen principium non est.

Propterea vetus fuit Diogenis Appolloniatis opinio metalla quidem omnia & ductilia humiditatem aliquam ex sese emitere, sed ferrum plurimum: quam dum magnes, qui raris & sicciore substantiæ est, auidè suscipit, ad se trahat ferrum. In qua verissime Alexander nullam inesse probabilitatem iudicauit. Nam cur quæso non æquè trahitur æs, plumbum & alia plurima, quæ & humorem emittunt, & maiorem permulta, quam ferrum? An non complura sunt alia sicciore & rariore, quam sit magnes ferruginea propemodum nature? Cur non trahit sicciore & rarior pumex? Ab actu autem, aut minimo stylo quam emittatur humiditas, quam tam auidè appetat magnes? Maior multò emittitur à maiori ferro; nec tamen illud trahitur. Adamas quoque & succinum simili planè trahunt motu quo magnes: at densissimus adamas est: & tam ipse, quam succinum, res sicciore trahunt; & sicciore multò, quam ipsa sint: pilos inquam

inquam, paleas, furculos, à quibus humiditas nulla. Denique ratione magis contentaneum videretur, vt humiditatis cupidus magis tanquam ad fontem moueretur ad ferrum: præsertim cum ferrum pugnacius sit minusque promptum ad motum.

Ita nimirum de succini attractione in quinto de subtilitate libro philosophatur Cardanus. Habet enim, inquit, humidum pingue & glutinosum, quo emissio res sicca combibere cupiens versus fontem, id est succinum ipsum, mouetur. Verum & illud est corpus solidum, & consistentem habet atque à siccitate terminatam humiditatem, eamque sine conseruationi necessarium. Deinde non potest sola emitti qualitas sine aliqua substantiæ parte; sicut breui consumeretur. Adamas quoque eadem illa corpuscula trahit: à corpore autem densissimo & frigidissimo quæ fluere possit humiditas? Alia sunt multo magis pingua & quæ veram humiditatem emittant: nec tamen ad illa currunt paleæ & reliqua sicca, sicut ad succinum: certoque experimento comperit Scaliger exercit. 104. cap. 12. non sola sicca, sed & lactucæ viridia & humida folia trahi. Neque debuisset statim Cardanus succini attractionem ignis & calidorum attractioni per similem esse dicere. Nam non propter emissam pinguedinem trahunt calida: neque sicca trahit ignis, sed humida magis: neque ad conseruandum & perficiendum, sed ad depascendum & deuorandum. Itaque oppositus potius motus: alter sicci ad humidum, propter salutem & conseruationem: alter humidum ad siccum, propter interitum & absorptionem.

Quid ergo? Nihil hac de re probabile dici potest? Illud vnum mihi videtur tum probabile tum verum: vnamquamque naturalem formam præter absolutam & essentialem perfectionem, quam materiæ adfert, alicuius item operationis principium esse. Est enim efficax natura atque ad agendum prompta: non stolidæ & iners, quemadmodum ars. Itaque aut in eo ipso, in quo est, operatur: & appellatur natura: aut in aliud quidpiam, & dicitur efficiens. Atque ad vtrumque operationis genus exequendum præparatas habet qualitates, optima nimirum instrumenta vterque operandi modus in elementis est & in viuentibus. Elementi namque forma per motricem qualitatem elementum impellit ad suum locum, atque per alteratrices externam afficit materiam sibi que simile gignit. Et anima tum in viuentibus ipsis per suas facultates operatur, tum in exteriorem materiam. In mixtis inanimis vt primum operationis genus necessarium non erat, sic alterum maxime abundauit. Etenim in seipsis operationem aliam, quam motum ad locum, habere non poterant: eamque fieri oportebat ab elemento dominante, ad quod tanquam pars ad totum mouetur. Quapropter eorum formæ eam solum ob causam appellantur naturæ, quod Ens quodpiam naturale constituunt. Operando autem in aliud, non naturæ, sed efficientes causæ nominantur: eorumque virtutes & ad agendum instrumenta principes illæ & simplices non sunt qualitates, calor, frigus, humor, siccitas: quo-

nam ex formarum elementarium virtutes propriæ sunt, sed aliæ quædam secundæ ex illarum temperatione ortæ. Sicut enim ex elementarium substantiarum permixtione substantiæ forma producitur cuiusque horum corporum propria, sic ex qualitatum temperatione secundæ qualitates oriuntur, tum colores, odores, sapor, quibus ea corpora sentiuntur: tum aliæ quædam, quibus operantur, ne otiosæ penitus in natura subsistant. Hanc namque solam ob causam facultates animam comitari existimamus. Vnde illud consequens est, nullum omnino esse corpus mixtum, quod non eiusmodi aliquam sibi propriam virtutem habeat & operationem, quæ admirabilis videri possit: tamen in permixtis nulla fortasse obseruetur. Qualitates hæc à plerisque nominantur occultæ non quod nec mente concipi nec verbis explicari queant, vt Ioannes Fernellius existimat in 2. libro de abditis rerum causis cap. 2. sed quod nullo percipiuntur sensu. Ex operatione tamen & effectu satis cognoscuntur. Alioqui animæ quoque facultates, quæ sensu nullo sed operatione manifestantur, occultas qualitates appellabimus. Quomodo autem hæc qualitates & virtutes operentur, perspicuum est in quibusdam, ex quibus de cæteris faciendum iudicium. Herbarum vires, metalla, & metalla, alterando operari, medicamenta ostendunt omnia, quæ ex illis confecta nostris corporibus adhibentur: & medici consentiunt, & in nobis ipsi experimur: illisque alterationibus illæ ipse ministrant alteratrices quatuor principes qualitates, ex quibus hæc omnia corpora permixta sunt. Itaque eodem modo & adamantem, & succinum, & magnetem trahere credendum est. Tamen hæc alterationes minus nobis manifestæ sint, quod non in nostris quemadmodum priores, sed in alienis corporibus suscipiantur.

Hæc veterum fuit & grauissimorum auctorum sententia. Etenim vt de magnete potissimum dicam, quem præsertim omnes admirantur; Galenus in secundo lib. de elementis cap. vi. & libro 1. de Natur. facul. cap. 14. & libro de Theriaca ad Pisonem, eodem plane modo eum scripsit trahere ferrum, quo trahunt medicamenta omnia, quæ serpentum venena aut humores noxios & corporibus nostris educunt. Quam medicamentorum tractionem etiam in libro de Natura humana Hippocrates ratione similitudinis fieri significauit, constat tamen qualitatum alteratione perfici. Et idem ipse Galenus affirmavit in 2. lib. de Natur. facul. cap. 3. eiusmodi vim inesse magneti ad trahendum ferrum, qualis inest semini ad trahendum sanguinem menstruum. Et cap. 7. eiusdem libri, & cap. vlt. lib. 3. qualis singulis membris ad trahendum alimentum. Et libro primo de locis affectis cap. vlt. eam esse illi persimilem, quam habent naturalia instrumenta & corporis nostri membra ad perficiendas actiones suas. Atque in lib. 6. eiusdem operis cap. 5. huiusce virtutis efficacitate alterari à magnete ferrum, quemadmodum à torpedine alteratur piscatoris manus.

At pluribus verbis totam hanc questionem,

pertractans Auicenna in loco antea significato, cam operatione ostendit propterea admirabilior rem videri, quod sit rarior: fieri autem a virtute, quae primarum qualitatum temperationem consequitur: sicut calefactio ignis fit a calore: & colores caeteraque similes qualitates secundae ex corporum complexione nascuntur. Themistius autem textum enarrans 82. libri 8. Physicorum, & Simplicius tum eo loco, tum in com. 10. superius citato, magnetem affirmarunt agere in ferrum atque illi vim imperiri, qua ad ipsum moueatur. Et Auerroes (quidquid dicat Ioannes Franciscus Picus in 6. libro illius operis, in quo gentium doctrinam examinat cap. 18.) in com. 10. libri septimi Physic. ea ex parte visus est Alexandrum sequi, qua motum eum dixit alimenti motui similem esse, ferrumque ad magnetem moueri vt perficiatur: sed eam ita interpretari, vt is motus magnopere differat a motu corporis grauis aut leuis ad suum locum; quod hoc ex quacumque distantia perinde mouetur, alimentum autem & ferrum non item: quia non nisi alterata & aliqua qualitate affecta mouentur: illud a viuente, hoc a magnete. Quam eandem sententiam in com. 35. lib. 8. ostendit argumento, tum succini, quod paleas non trahit nisi calefiat: tum ipsius magnetis, qui affricatus alio non trahit, quod illius temperatio non moueatur atque ab agendo prohibeatur. Idem iudicium fuit Alberti in tex. 10. lib. 7. Physic. & in 2. Mineralium lib. tract. primo cap. primo & tract. 2. cap. 11. & sancti Thomae, Burlai & aliorum complurium. Sunt autem huius rei argumenta permulta: primum, quod magnes non ex quavis distantia trahit, sed tam propinquum duntaxat corpus vt alterari possit. Alterum, quod si affricetur alio, trahere non potest, quod alterans vis impediatur, nec afficiat ferrum vimque mouendi se tribuat. **D** Nam & succinum appositum igni non trahere dicitur, quod calore nimio non solum excitatur virtus, sed etiam absimitur. Tertium, quod vt is attractus fiat, magnete prius necesse est linire ferrum, vt ita mouendi virtus impertiatur. Succinum quoque teritur & fricatur, vt calore partes exteriores rarefiant virtusque prouocetur. Quartum, quod si secus esset, non solum paruum, sed & magnum ferrum moueretur: imo quod maius, eo velocius: vt fit in ijs omnibus, quae ab interiori principio mouentur. At non mouetur nisi per exiguum ferrum: quia qualitas a magnete deriuata paruum corpus mouere potest, magnum non potest.

Motum hinc attractione non esse. Ex his omnibus facile intelligas, motum hunc minime attractionem appellandum esse, si accurate loqui velimus. (Nam in hoc motu genere docuit Aristoteles in septimo physice. libro oportere id quod trahit ita simul esse cum eo quod trahitur, vt nullum interea sit corpus medium, atque id quod trahit, simul esse cum eo quod trahitur.) Sed magnetem quidem esse prorsus immobilem, mouere autem ferrum alterationis motu, ferrumque tum a magnete alterari, suscipiendo qualitatem ab ea productam, tum ad magnetem moueri loco. Sicut solim-

A mobilis cum sit inferiorem hanc materiam alterat, eaq; alteratur & sursum alterata mouetur. Atque hoc est, quod inter corpora graua, & leuia, quae mouentur ad locum, & ferrum quod ad magnetem, interesse docebat Auerroes. Etenim illa sponte absque antecedente alteratione, & ideo ex quocumque loco, mouentur. Hoc non nisi accedente magnetis alteratione: & propterea non nisi ex ea distantia, vnde alterari possit. Prior motus est plane naturalis, & ab interiori in situ quo principio: posterior tum ab exteriori, tum ab interiori: partimque naturalis, partim non naturalis. Ab exteriori quidem principio & non naturalis est: quatenus non ab insita, sed ab aduentitia forma efficitur. Ab interiori autem & naturalis: quatenus fit per qualitatem & formam inhaerentem sibi. Sic enim de motu quoque halitus sursum loquimur: qui cum caeteris conditionibus, tum ipso nomine per similes huius est, dum vaporem a sole sursum attrahi dicimus: licet improprie & minus vere. Illud tamen discrimen est: quod ideo ascendit halitus, quod calefactus a sole leuis factus est: ferrum propterea ad magnetem mouetur, vt alteratio & magnopere suae naturae conueniens qualitas perficiatur magis. Et ideo per se mouetur alterationis motu ad qualitatem eam & perfectionem: ex accidente autem locali motu, quoniam qualitatem eam & perfectionem absque hoc motu assequi perfecte non potest. Quae causa est, non solum cur ferrum non nisi praesente magnete moueatur, eoque remoto moueri desinat. Verum etiam cur halitus quidem vno duntaxat modo moueatur sursum; ferrum autem & sursum & deorsum & omnem in partem versus magnetem, a quo naturae suae conuenientiam suscipit qualitatem. Quod mirum videri non debet: quia non mouetur tamquam ad loca diuersa & opposita: sed tamquam ad qualitatem & perfectionem, quae eadem semper vbiq; est: siue sursum sit, siue deorsum. Hoc enim ex accidenti est: quia corpus, a quo ea accipit qualitatem, sursum est aut deorsum aliove in loco positum. Quare idem per se motus est alterationis ad eandem qualitatem: ex accidenti diuersus aut oppositus, quatenus eum localis motus consequitur. Addeque contactus mouentis & mobilis immediatus virtute, medius superposito.

Iam vero quae de motu ferri ad magnetem dicta sunt, de palearum quoque, pilorum, surculorum, & id genus corpusculorum mota ad succinum adamantemve intelligenda sunt: & omnino de similibus alijs operationibus, quae a lapidibus inanimitque corporibus sunt. In quibus plurimas item virtutes inesse non dubito, quae nobis nondum notae sunt nec hactenus obseruatae: omnium tamen eadem est causa, idem principium. Aliae scilicet atque aliae qualitates secundae ex diuersa primarum temperatione ortae velut virtutes & facultates ad agendum singulorum mistorum propriae: quemadmodum qualitates primae in simplicibus, & animae facultates in viuentibus corporibus.

Quocirca si magnes quispiam non ferrum sed alia corpora trahat, diuersa id facta temperatio & qualitas. Si quispiam non trahat

hat ferrum sed fuget : vt de Theamede nar-
rat Plinius : contraria & hostilis qualitas adest,
quam alterantem perferens ferrum refu-
git.

*Altera digressio Pars. Cur magnes
ad polum conuertat stylum.*

Difficiliorem habere videtur explicatio-
nem altera illa magnetis operatio, qua
ferrum ipso affricatum ad polum sese conuer-
tit.

De qua sanè nihil video dici probabile. Non
solum si ferrum negetur eò sese conuertere, sed
à cœli motu agitatam quiescere tandem vbi me-
lius potest, hoc est secundum polarem lineam.
Id enim manifestam habet falsitatem. Tum quia
cœlestis motus nequaquam vsque ad hæc infe-
riora agitata pertingit; tum quia effectus is com-
munis esse deberet aliis omnibus rebus : qua-
rum tamen plurimas videmus quiescere; nul-
lam autem ita moteri, vt polum semper qua-
rat atque ad illius aspectum quiescat.

Verùm etiam, siue causa dicatur esse sympa-
thia inter magnetem & stellam Vrsæ minoris;
aut aliam, quæ in illa cœlesti plaga versetur: si-
ue ferre montes aut magnesi, qui sub ea sint
cœli parte & magnetem ferrum ve trahant. Nam
quæ tandem sit istæ inter magnetem & stellam
sympathia? Num substantiæ, an qualitatis? At
quid commune corruptibili & incorruptibili
substantiæ? Quæ qualitas communis cœlesti lu-
ci aut perspicuitati, & obscuritati aut opaci-
tati magnetis? Ferreos autem illos aut magnesi-
os montes quibus auctoribus aut testibus osten-
dunt, nisi chartas nescio quas à se aliquando
vitas proferant? Quomodo illorum virtus tam
procul operetur, tamque distitum à se corpus
trahat aut omnino in illud agat; vel etiam pro-
pter globi rotunditatem terra vel aqua interpo-
sita? Siquidem nihilominus per totam ter-
ram mareque vniuersum conuertit ad polum fer-
rum, libri omnes navigationum confirmant.
Aut si agere potest & trahere, cur non maiora
sed minora duntaxat ferra trahunt? ob magni-
tudinem enim cum sint vastissimi montes, om-
ne ferrum attraherent: sicut in Indico mari pe-
riculosam propterea esse propinquam naviga-
tionem antea dictum est. In Illa Tyrreni mari
insula non exiguis idemque optimus mag-
nes foditur: nec tamen illic nauigantium aut
appellantium pyxides relicto polo stylum eò di-
rigunt, nec nisi proximè admoueris, id efficiunt:
quin potius ferrà eo ipso magnetè illi non il-
luc, sed ad polum, vt cætera, sese conuertunt.
Quod si magnes ille minis efficax esse dicitur,
quod sit in minera; efficaciorum autem fore ex
minera extractum: idem nos de illis montibus,
qui sub Boreali polo esse dicuntur poterimus
affirmare. Et Iuanus magnes extractus cur non
ad suum magis principium & matricem, quam
ad polum, dirigit? Denique si vera sunt quæ
narrantur, magnetem quemdam ad antarcti-
cum, alium ad arcticum, alium ad orientem,
alium ad occidentem dirigere: omnino dici
non possunt in hisce omnibus partibus montes
illius esse.

A Magnopere quidem laudanda mihi videtur
ingenua & libero homine digna S caligeri in
exercit. 131. confessio: nos in luce rerum te-
nu caligare; in mediocri cœcutire, in maiori
cæcos esse; in maxima insanire; se verò huius
rei, de qua agimus, causam planè hescire.
Aliqua tamen hac quoque de re dici posse exi-
stimo, quæ ab æquo rerum æstimatore, qui non
eamdem in omnibus certitudinem ac demonst-
rationem quarat, non negligantur.

Principio certum est res hæc omnes sublu-
nares à cœlorum aspectu pendere magnopere;
siquidem vt est in primo Meteor. lib. cap. 2.
omnis earum virtus inde gubernatur. Pluri-
mum verò pendet corporum hoc inanimum
genus, quod efficientem aliam & parentem
causam non agnoscit. Idcirco non vbi que na-
scitur, quemadmodum ferè vitentia: sed hu-
ius hæc terræ pars, illius alia ferax est. Imò
& in viuientium genere quæ imperfectiora sunt
& prima, non in omni loco, non dicant vi-
uunt aut crescunt, sed ne nascuntur quidem.
In plantis res est manifesta. Et eas plerique
agricolæ norunt, dum transferuntur, felici-
tius adolecere multò, si cœlorum idem situs
& aspectus seruetur, quem primum habue-
runt: eademque pars orientem spectet: ead-
em occidentem ac reliquas cœli partes. Si
incuruentur allurgunt rursum, eriguntque se-
se ad cœlorum aspectum: si alterius plantæ
aut corporis vmbra liberum aspectum impe-
diat, ad alteram partem declinant. Et quædam

C sunt, quæ ad solem spontè sese conuertunt, eum-
que semper intueri velint: vt Heliotropium,
Tragopogon & ornithogalum. Memorat &
Selinotropium, quæ ad lunam semper sese con-
uertat; Proclus in libello de Sacrificio & magia.
Nempè cuncta præcantur, inquit ille, hym-
nosque concinunt ad ordinis sui duces. Deni-
que quod magis mirari possumus, de perfe-
ctioribus quoque animalibus ita philosopha-
tus est aliquando Aristoteles. Nam in cap. 28.
libri 8. de Animalium historia alijsque pluri-
bus in locis, non aliam, quam terræ, situm cœ-
lique aspectum, docuit esse causam, cur in qui-
busdam prouinciis animalia quædam non sint.
Cum enim tanta sit tamque efficax superiorum
illorum corporum virtus in inferioribus hisce
tum gignendis tum conseruandis & admini-
strandis: neque sit eadem superiorum omnium
astrorum virtus; neque eadem inferiorum cor-
porum temperatura, sed singulorum prorsus
diuersa: sit vt singulis hisce inferioribus sin-
gula cœlorum virtutes accommodatæ sint eo-
rumque naturis conuenientes. Et idèò singu-
la singulis delectantur & ad eas sese conuertunt
& quoquo modo possunt accurrunt. Homo ma-
ximè inter omnia viuere vbi que potest, tum

D propter temperatam maximè naturam, tum pro-
pter adiuuenta plurima, quibus arte compa-
ratis ab externis iniuriis sese tuetur. Itaque quæ
est causa, cur, & heliotropium ad solem,
selinotropium ad lunam sese conuertant,
eadem est, cur non immobilem polum vt
aliqui crediderunt (quæ enim inde virtus?
aut cur non rectè ferrum spectat polum, sed
lineam facit, quæ non parum à polari decli-

ner?) Sed stellam polo propinquā semper quærat magnes. Etenim illius stelle virtus temperaturæ huius & naturæ conferuandæ cōueniens maximè est, ab eaque plurimū iuuatur & perficitur. Atque vt paucis concludam, eodem modo philosophandum reor de magnetis ad polum conuersione, quo de ferri ad magnetem motu proditum est. Vt enim ad magnetem accurrit ferrum, quod qualitatem suæ naturæ magnopere conuenientem suscipiat: ita & magnes ad polum se se conuertit, qualitatis & virtutis inde deriuatæ sitiens.

Ex quo tandem principio explicare facile licet diuersitatis illius causam, cur vnus magnes trahat ferrum, chalybem alius, alius argentum aut aliud corpus. Cur item vnus magnes trahat alium, aut vnus trahat ferrum, alius abigat. Cur demum vnus ad vnum polum sese conuertat, alius ad alium, aut etiam ad aliam quamcumque partem: tametsi vix ad aliam credo. Totius enim huius diuersitatis causa est, tum naturæ ac temperaturæ magnetis aut ferri aut alterius corporis, tum qualitatis productæ & susceptæ diuersitas. Neque aliud habeo quidquam, quod in obscuro sanè problemate probabilius nunc adferre possim.

*Tertia Digestionis Pars. In lapidibus né
an in viuentibus maiores virtutes.*

Ceterum quæ hætenus commemorata sunt, satis ostendunt manifestè falsam fuisse illorum opinionem, quos in ipso initio secundi libri de mineralibus scribit Albertus nullam in lapidibus inesse virtutē existimasse. Contrà Hieronymus Cardanus non aliquam modò, sed maiorem multò, quàm in animalibus & plantis, esse affirmavit. Cuius rei cùm causam quæreret, triplicem omninò pronuntiauit. Primam, quòd cùm animalia & plantas ad functiones multas parare aptas oporteret, non licuit mitionem adeo temperare, vt vires illas lapidum admirabiles assequerentur. Ideo & inter animalia, vilissima quæque clarioribus virtutibus prædita sunt: vt salamandra, bombyx, cicendula, chamæleon. Et inter lapides, non gemmæ trahunt ferrum, sed obscurus magnes. Alteram, quòd mollior animalium & plantarum materia non poterat vim tantam suscipere. Tertiam, quòd lapidum procreatio longo fit tempore: plantæ & animalia citò absoluuntur. Quamquam plures addat in animalibus inesse vires, aut nobis ignotas, aut à voluntatis arbitrio proficisci existimatas.

Mitto quod in animalibus & bestis voluntatis arbitrium nominet, quod soluit hominis proprium est: siue à voluntatis arbitrio, siue à sentiente appetitu, siue ab instinctu naturæ proficiscantur; an non animalium propriæ sunt operationes? Et quidem admirabiliores multò, quàm ex omnes sint, quæ in lapidibus visuntur? Sensuum, tum exteriorū, tum interiorū, tam multiplices ac variæ cognitiones & vero etiam humanæ mentis intellectio; incessus in omnem partem cum tanto membrorum apparatu tamque admirabili partium corporis inflexione: ac demum cum ea potestate agrediendi atque intermittendi motum quando libuerit: nutritio ex tanta ciborum varietate tantam partium

*Lapidū
virtu-
tes.*

*Animā
liū vir-
tutes.*

A diuersitatē tot factis mutationibus restans, tot constans attractionibus, iecoris & venarū accretio, procreatio corporisque organici cōformatio: quæ tres postremæ virtutes atque operationes plantis quoque communes sunt: an non meliores sunt & maiorem habent apud sapientes admirationem, quam lapidum virtutes omnes & actiones? Vtrum magis admiratus Galenus est: humanæ corporis fabricationem & singularum partium functionem, an magnetis lapidis attractionem? Posteriores hanc sanè operationem eam vel maximè ob causam scripsit Auicenna in libro de Medicinis cordis cap. 10. nos plurimum admirari, quòd rara sit: reliquas non item, quòd familiares & antè oculos positæ.

B De herbarum porro viribus quàm multa dicuntur ab omnibus? An non illis medicorum penè ars vniuersa nititur, atque ad innumerabilia morborum genera mirabiliter vitur? Animalium quoque corporum & singularum particularum virtutes plurimas, & maximas periti norunt Medici. Vt verè dici possit, si in lapide vna quæpiam sit virtus à propria illius forma administrata, plures multò esse atque admirabiliores in plantis & animalibus: tum ex parte animæ, quæ vt melior est forma, ita plures ac meliores habet facultates: tum verò etiam ex parte corporis, quod mistum est, quemadmodum lapides sunt: & eterogeneum, hoc est multiplici mitione mitionisque forma constans, quod lapides non sunt. Quarum formarum vna quæque virtutem aliquam & actionem habet: & quidem meliorem, vt suæ mitionis conditio postulat.

C Argutè satis hac de re disputauit Scaliger: multa quoque ex animalium partibus admirabilia commemorauit. Hoc vnum ego subijciam argumentum ex Peripateticorū decretis sumptum. Fuit illis certissimum semper principium naturæ propter finem aliquem operari quæcumque molitur: finemque qui quæritur, ijs omnibus, quæ sunt, modum ponere. At lapidum corpora homogenea sunt & vnus naturæ: plantarum & animalium eterogenea, & in plurima ac diuersa organa distincta: magisque ea, quæ animalium sunt, quàm quæ plantarum: & rursus ea, quæ animalium perfectiorum, quàm quæ imperfectiorum. Plures igitur atque admirabiliores virtutes in plantis, quàm in lapidibus: plures in animalibus, quàm in plantis: plures denique in animalibus perfectioribus, quàm in imperfectioribus. Illud etiam fuit illis certissimum: formam quamque operandi principium esse, atque pro diuersa formarum conditione materiæque dispositione diuersas operationes esse.

E At forma plantæ melior est, quàm forma lapidis (nihil enim anima melius) melior item materia: multò melior animalium, tum anima, tum materia: optima verò vtraque in ijs, quæ perfectissima sunt. Sanè reprehendendus maximè Cardanus esset, si maiores esse contingeret lapidum vires: admirabilioresque salamandra, bombycis & vilissimorum animalculorum: quàm hominis, quem tota miratur natura.

Nulla igitur est prima hominis argumentatio. Quoniam lapidum efficiens causa est Cælum duntaxat

duntaxat à materiæ qualitatibus determinatum, plantarum & animalium, tum cœlum, tum planta & animal, per virtutem tributam semini maior scilicet virtus & multiplex ad multiplicem missionem optimè temperandam. At nunquid bombicis vilissimi vermis & abiectissimorum animalculorum, quorum is tantam virtutem prædicat, meliùs, quàm hominis & perfectissimorum, corpora temperata sint? Numquid melior magnetis obscuri lapidis, quàm pulcherrimi smaragdi, splendidissimi opali aut carbunculi temperatio?

Minùs sapiens altera est argumentatio. Non enim materiæ mollitudinem aut duritatem, sed naturam sequitur operatio. Et magnes, quem ille præ cæteris admiratur, mollior multò est adamante & gemmis penè omnibus: atque odiosus illi tofus alijsque lapides nonnulli molliores magnete sunt.

Quod tertio adiungit loco, lapidum procreationem longinquioris temporis esse, probandum illi fuisse. Nam quispiam verum esse negabit. Siquidem & plantarum quarùdam & arborum semina multo tempore macerantur sub terra & tardissimè adolefcunt, & animalium sætus novem interdù mensibus gestantur multisq; annis perficiuntur & cresunt. Sed quidquid sit; non ex temporis aut operæ diuturnitate, sed ex formæ atque operis perfectione naturæ; genitæ conditione ac gignentis causæ virtute, virtutis atque operationis perfectio ponderanda est. Neque credendù perfectiores & admirabiliores lapides tempore diuturniore crescere; sed ex maiore aut minore causarum efficientium virtute, atque ex materiæ dispositione mensuratur tempus.

TEXTVS.

Διογένης δ' ὄσπερ ἔβρασε πῦρ ἀέρα τῶν ἀνδρῶν πατρῶν λαπομαρτέου ὄναι, ἢ ἀρχὴν, ἢ διὰ τὸ τοῦ γινώσκοντος πῦρ ἀρχὴν. ἢ ἐνὶ πρώτῳ ἐστὶ καὶ ἐν τέτῳ πῦρ λατῶν, γινώσκον. ἢ ἢ λαπομαρτέου, κινητικῶν εἶναι.

Diogenes verò, ut alij quidam, ærem nunc arbitratus tenuissimum omnium esse & principium; & propterea & cognoscere & mouere animam: quia quidem primum est & ex hoc reliquis, cognoscere: quia verò tenuissimum, motuum esse.

COMMENTARIVS LIIII.

Solam mouedi vim consideravit Thales in anima: at Diogenes Apolloniates partem vtramque complexus est, tum motum, tum cognitionem: animamque ærem esse putauit, quod ærem & corpus omnium tenuissimum & cunctarum rerum principium esse arbitraretur. Et propter similitudinem quidem cognoscere, dum ex ære cognoscenda omnia constant, & propter tenuitatem mouere posse. Vtræque ratio explicata satis in superioribus fuit, eandem Anaximeni Milesio fuisse sententiam Philoponus memorat. Is enim quoque ærem principium rerum posuit. Certe aliorum Aristoteles præter Diogenem alios quosdam ita sententia, sensisse ait: & in primo Metaph. libro vtrumque

A coniunxit, cum & Anaximenem & Diogenem ærem aqua priorem & simplex maxime corpus principium scripsit statuisse. Quare consentaneè principio posito credi potest eos in anima quocunq; natura ponenda conuenisse. Et aperta extat illius oratio apud Plutarchum in 1. lib. de placitis philosophorù cap. 3. Velut anima, inquit, nostra àer cum sit nos continet & tuetur, & mundum vnuerfum spiritus & àer cõplectitur & continet. In finitum. n. àerem cogitasse illù, cuius dẽsatione solùm & rarefactione fierent omnia; rarefactione ignis, dẽsatione ventus primùm, deinde nubes, aqua, & terra: testimonio scimus Simplicij in Cõmentarijs 1. libri Phisic. Cumque àer calidus sit & humidus, nimirum ad procreandù aptissimus videbatur. Et Aristoteles quoque semen suapte conditione calidum & humidum esse, tum alibi scripsit, tum in Probl. 11. sect. 5. seminaque spiritu & àere fecunda reddi in ca. 3. li. 2. de Animalium ortu. Accedit, quòd promptè suscipit actionem omnem, quauisq; figura facile terminatur: quod primæ materiæ naturam indicare videbatur.

B Atqui Philosophus non vnum aliquem, sed alios quosdam cum Diogene sensisse ait. Itaque quod Archelaum quoque Atheniensem Plutarchus memorat, & sanctus Iustinus in oratione parænetica ad gentes in àere afferendo cum Diogene & Anaximene conuenisse, tum probabilius videbitur, quàm quod S. Augustinus in 8. lib. de Ciuitate Dei ca. 2. Anaxagoræ illi tribuit opinionem: tum ita licebit accipere, vt animam item àerem quemdam esse crediderit. Alios etiam ab alijs recenseri reperies.

TEXTVS.

Καὶ Ἡρακλείτου ὃ πῦρ ἀρχὴν εἶναι φησὶ πῦρ ἀρχὴν, ὅτι ἐπὶ τὴν ἀναδυμένην, ἢ ἢ τ' ἀλλὰ συνίσταται. ἢ ὃ ἀσυνμάχουτον δὴ καὶ πῦρ ἀεί. τὸ ὃ κινητικῶν κινητικῶν γινώσκοντων. ἢ κινητικῶν δ' εἶναι πῦρ ἀεί, καὶ κείνους ὅτι καὶ ἐν πολλοῖς.

At verò Heraclitus principium esse inquit animam: siquidem halitum, ex quo alia consistunt. Et enim incorporeus maximè fluensque semper. Quod autem mouetur, eo, quod mouetur, cognoscere: in motu verò entia esse, & ille putabat & multi.

COMMENTARIVS LIIII.

Minùs omninò huc locù Heracliticiq; Ephesij sententiam assequutus est S. Thomas, cum eum interpretatus est vaporem inter àerem & aquam medium, tum principium rerù, tum animam esse voluisse. Quippe apertum extat ipsiusmet Aristotelis testimonium in 1. Metaph. lib. Hippasium Metapontinum & Heraclitum Ephesium ignem fecisse principium primum. Quod ita interpretatus Plutarchus est, vt ex crassissimo igne coacto fieret terra, hácque ab igne relaxata fieret aqua, atque id, quod inde exhalaret, fieret àer. At dẽsatione potius eos fuisse vsos, qua àer primùm, deindè aqua, terra, ac cætera existerent omnia; auctor Aristoteles est. Neque crassissimum ignem, sed incorporeum maximè semperque fluentem halitum Heraclitum posuisse, hoc loco scribit. Et in textu 13. lib. 1. Metaph.

propterea ignem narrat ceterorum principium A fuisse factum, vt minutissimarum partium; tenuissimumque corpus cum sit, congregatione possent omnia ex eo fieri.

Itaque ignem Philoponus ne flammam quidem permittit intelligi: quoniam haec ignis exte- B perantia est ardensque fumus, vt in tex. 28. posterioris libri de ortu & interitu legimus: sed sic- cum halitum, velut calorem spirabilem, vt The- mistius loquitur: sanè, ignis calorque fomes ani- mae praecipuus est, singulareque ad opera omnia instrumentum. Et si calor is igneus non est, calor tamen est. Ita occultam animae naturam voluit fortasse Heraclitus ex notioribus ac sensatis indi- care, id accipiens, quod illi maximè cognatum est. Namque vbi rerum differentiae sunt ignota, propria licet adferre accidentia.

Ceterum in his Philoponum ratiocinanti si- milium videri ait Simplicius. Non enim clarè dixit animam esse ignem siccumve halitum: sed duobus quasi principijs acceptis, ignem tenuissi- marum esse partium & facile mobilem, dumque ipse mouetur, mouere caetera; igneam conclusit naturam animae conuenire, quae tum totum vi- uens corpus permeat, tum illud mouet. Haec vna est ratiocinatio, quae & animae naturam concludit & motus causam exponit. Altera ad cogni- tionem pertinet; quae non ex similitudine, vt in superioribus; sed ex motu deducitur. Heraclitus entia omnia continenter moueri nec in eodem vnquam statu esse, cum Protagora & alijs pluri- bus affirmabat; rursumque cognitionem in con- tactu cognoscentis & cogniti versari. Animam igitur vt cognoscat, in continuo necesse est esse motu, vt res cognoscendas quasi persequens at- tingat. Ita & motum & cognitionem, quae maxi- mè propria sunt animae, in halitus naturam refe-rens, animam esse halitum ostendebat. Quae enim tenuissimum est & permeat, mouendi vim habet: quae verò mobilis maximè attingit res, cognos- cere eas potest. Motum namque moto cognos- cimus.

Quam absurdum sit id, quod dicitur, omnia sem- per moueri nec quidquam vnquam quiescere, non est huius loci ostendere. Consultatur sensus; qui statu quoque & quietem inesse rebus ostendet, tanquam terminum & finem motus; naturam- que tum motus tum quietis principium existe- re; imò & motum omnem super immobile ali- quod & fixum fieri. Nisi propositionis illius (motum moto cognoscitur) alia fuerit senten- tia, quam apud Platonem quoque reperies: cor- poreae & sensilia, quae ortui & interitui ac omni- no mutationi subiacent, opinione cognosci, quae inconstans item & variabilis cognitio est. Virtutem siquidem cognoscentem rei cognitae simili- lem atque affinem esse oportet.

TEXTVS.

Παρατηρούμεν ὅτι τῶντις ἐν Ἀλλήλαιον ἔειπεν ὁ Πλα- τῶν περὶ τῆς ἀνψῆς. οὗτοι δὲ αὐτῶν ἀθάνατοι εἶναι, διὰ τὸ εἰκέναι, τίς ἀθάνατος. τῶτο δὲ ὅτις ἐν αὐτῶν, ὡς αὐτοὶ κινεῖσθαι, κινεῖσθαι δὲ τὰ πάντα ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀεὶ, σι- κλῶν, ἥλιον, ἀστῆρας καὶ τῶν ἰσοεπιτῶν θῶρον.

Proximè autem his & Alcmaeon videtur opinari de anima. At enim immortalem ipsam esse, quod immortalibus similis sit. Hoc verò inesse illi velut semper mota. Moveri autem & diuina omnia continendè semper, lunam, solem, stellas, & Caelum totum.

COMMENTARIUS LV.

Alcmaeonem Crotoniatem Pythagoricum fuisse Philoponus asserit. At Simplicius du- bitat. Nam etsi in primo Metaph. lib. cap. 5. Philosophus cum Pythagoricorum de rerum principis opinionem persequitur, eum Pythago- ra iam senioris aetate vixisse commemorat, illius tamen discipulum ac sectatorem fuisse non scri- bit: & similem quidem illis opinionem habuisse, at non eadem: atque aut hunc ab illis, aut ab hoc illos mutatos eam fuisse.

Proximam hic & similem superioribus de Ani- ma opinionem habuisse dicitur: non quod ex igne aut halitu is quoque constare eam crederet: sed quod ex eodem, ratiocinabatur principio: quod anima continenter moueatur. Ex hoc enim per- petuo motu igneam halitum Heraclitus, & im- mortalibus, hoc est caelestibus corporibus Alc- maeon similem eiusdemque cum illis substantiae eam esse deduxerunt. Nimirum ex operatione non ineptè ratiocinari vterque fortasse videbitur: at si neque igneo neque caelesti motui similis est animae motus: ex eo tantum, quod semper moueatur, similis nequaquam natura concluditur.

Verius illud videbitur, animam immortalem esse. Sed neque hoc vniuersè verè est de omni ani- ma, vt ab ipso pronuntiabatur, si modò de omni anima & non de intelligente sola loquebatur. Ne- que sapienter conclusum. Duplicem namque adferebat causam. Alteram, quia ex caelesti & immortalali corpore constat, Alteram, quia sem- per mouetur. Illa est per quam falsa: tantumque abest, vt ex caelesti sit corpore, vt omnino corpus non sit. Haec verò probaretur quidem Platoni, qui eo ipso argumento immortalem esse proba- uit, quia per se & semper mouetur: cumque tria haec tribuerit animae, per se mobile, semper mobile, & immortale; primum omnium est per se mobile, hinc semper mobile, atque ex hoc immortale consequuntur. At parum vi- detur firma. Nam etsi anima per se multiplicis motus atque operationis principium sit, inter- mittit tamen per sepe & cessat. Etsi inde immor- talitas deducatur, omnis quoque forma fuerit immortalis, quippe omnis est per se alicuius mo- tus atque operationis principium.

Quamquam credendum non videatur Alcmae- onem animam ex caelesti substantia constare vo- luisse, siquidem corpus per se & ex se moueri non potest, & si caelum ab anima moueatur prior cae- lesti est anima substantia. Sed caelestibus simi- lem dixit continenti & perpetuo motu, non sub- stantia. Non inquam quod aut caelesti aut simi- li corpore constet, sed quod semper mobilis sit vt caelum.

Videtur tamen Philosophus in horum senten- tijs commemorandis sensum & quasi per gradus ascendisse, atque ab inferioribus ad superiora nos eleuasse, ab aqua ad aëre, ab aëre ad igne igneum- ve

ve halitum, atque ab hoc demum & omnino ab elementari inferiorique regione ad caelestem & superiorem. Porro solum motum non cognitionem, in anima consideravit. Alcmaeon; & Aristoteles antea ita partiti sunt, ut ex motu aliqui, alij ex cognitione, alij demum ex utroque ad naturam animae ducerentur.

TEXTVS.

τῶν ἰσορροπιῶν ἐν ἑσθρῶν τῶν ἀποφθιμένων, καὶ ἀποφθιμένων ἰσσορροπιῶν. περὶ τῶν δὲ ἰσορροπιῶν ἐν τῇ ζωῇ, ἐπὶ πάντων ἰσορροπιῶν. ἢ ἢ ἐκ τῶν τῶν αἵμα φάσιν ὅτι τὸ ψυχρὸν, ἐπὶ τῇ ζωῇ ἔχει αἷμα, καὶ τὸ δὲ αἷμα τῶν ἀποφθιμένων ψυχρὸν.

Ex rudiorebus vero & aquam enuntiarunt nonnulli; quemadmodum Hippon. Persuaderi autem visi sunt ex genitura; quod omnium humidum. Etenim refellit sanguinem dicentes animam, quod genitura non sanguis. Hanc vero esse primam animam.

COMMENTARIUS LVI.

Vocem illam (ἰσορροπιῶν) cum interpret Themistij, tum alij ita accipiunt, ut grauem & importunam magis Hipponis opinionem significet; quod aquam inferius & grauius elementum animam esse censeret. Ego rudiorem interpretatus sum (deridendam magis legit Auerroes) quod Aristotelem videam in 1. Metaph. libro Philosophum huc scripsisse nequaquam esse propter intellectus simplicitatem cum Thalete & grauioribus adnumerandum.

Atheus Hippon.

Tres impietatis gradus Platoni.

Quod si causam queras, curnam simplicior ac rudiore fuerit appellatus; multiplicem respondebit Philoponus. Primam, quae maximè fuit Simplicio quoque probata; quod Atheus is fuit & impius homo: nec rerum omnium causam ulli rei praeterquam aquae tribuebat. Nimia siquidem simplicitas ac ruditas est primam illam ac supremam causam non agnoscere, quae vniuersa natura tam aperta ac sonoris vocibus praedicat. Siue igitur Deos negaret esse, siue rerum humanarum curam illos habere, siue demum placari facile sacrificijs, quae ac precibus conciliari diceret; si non Atheus, impius certè fuit: hos enim tres impietatis gradus posuit in 10. de legibus Plato. Alteram; quia nihil planè diceret, quod animae conueniret, sed solam auditoribus perturbationem adferret. Tertiam; quod materialem nimis de anima pronuntiaret sententiam, quae non solum cognitionis, sed ne motus quidem causam exponeret. Neque enim facile mobilis est aqua, ut de aëre & igne inquietabant alij; neque item motiua, imò ad patiendum magis, quam ad agendum, comparata: cum anima contra agere potius, quam pati competat.

At illa fortasse verisimilior fuerit: quod is cum Thalete esset discipulus & sectator, ruditer nimis opinionem illius accepit. Thales namque principium quidem rerum posuit aquam, at corporum duntaxat non animam: neque animam voluit esse corpus, sed vim mouentem corpora. Hippo & corpus & aquam esse illam credidit, vniuersaeque aquam rerum omnium principium existere.

A At cum animae operationes omnes calore perficiantur, quid ineptum magis ac rude dici potest, quam elementum primò frigidum animam esse: Tantum abest, ut ita fit, ut aequo potius frigidò obruatur & extingatur anima.

Nec magis, quam opinio, acutum argumentum fuit. Genitura, inquit ille, ex qua formantur & gignuntur animalia, humida nimirum est, quemadmodum & aqua; anima igitur est aqua; Quasi verò humidum aliud elementum praeter aquam non sit: quippe aër humidus est & primò humidus. Et ex genitura non corpus potius formaretur, quam anima.

B Denique rudis quoque est illa confutatio, qua animam non esse sanguinem ostendebat: genitura non est sanguis; sed genitura est prima anima; anima igitur non est sanguis. Nam utraq; propositio est falsa. Imò animalium genitura nil aliud est, quam sanguis non nihil mutatus, dum ex sanguine tota & spiritu, qui pars sanguinis tenuissima est, cogitur. Neque genitura est anima, sed formandi corporis materia: in qua virtus item continetur aut animae procreandae, aut disponendae certè materia. Quam ob causam alibi Aristoteles potestatem solum, non actu animatam prodidit genituram esse: ex qua si exhalet contentus in ea spiritus, qui vitae principium est, humida quidem remanet genitura, sed nullum vitae principium subest.

TEXTVS.

Ἐπει δὲ αἷμα, καὶ ἀποφθιμένων, τὸ αἷμα τῶν ἀποφθιμένων ἰσορροπιῶν. ἢ ἢ ἐκ τῶν τῶν αἵμα φάσιν ὅτι τὸ ψυχρὸν, ἐπὶ τῇ ζωῇ ἔχει αἷμα, καὶ τὸ δὲ αἷμα τῶν ἀποφθιμένων ψυχρὸν.

D Alij autem sanguinem, ut Critias, sentire animam famulissimum opinantes. Hoc verò inesse propter sanguinis naturam.

COMMENTARIUS LVII.

Quod confutauit Hippon, animam non esse sanguinè, probatum Critia plurimum fuit; tanta est ingeniorum ac iudiciorum diuersitas. Ex sensu autem argumentum duxit, quem animae maximè proprium esse iudicauit. Quippè sensum animalibus beneficio sanguinis inesse inquietabat; & si quae corporis partes sanguine carent, sensus item omnis expertes sunt: ut ossa, dentes, vngues, pili, cartilagine; adde & cerebrum Aristotelis calculo.

13. Critia sententia.

At verè obijciunt Themistius ac Philoponus nervos sentire plurimum nec tamen sanguine praeditos esse. Animalia item exanguia sentiunt tactaque contrahunt sese ac refugiunt. Habent igitur animam: dumque sanguine carent, manifestè ostendunt animam non esse sanguinem. Quod autem Philoponus non omnes nervos, sed aliquos, sentire ait, verum non est. Omnes quippè sentiunt; & si aliqui mouendo potius, alij sentiendo sunt destinati.

Nervos sentire.

Porro quis hic Critias fuerit, nū vnus è triginta tyrannorum numero, Socratis auditor, qui forsasse Platonis dialogo de Prisci mundi historia

nomen dedit, an alter quispiam sophista, Simpli-
 cius ac Philoponus dubitant. Nos nihil mora-
 mur. Certè Tyrannus nihil scripsisse dicitur, nisi
 carmina de Republica: Sophista verò lata volu-
 mina. Testis est Alexander: quæque commemo-
 rantur verba, *Αἴμα δὲ μερικῶς δὲν ἀνθρώποις ἐστὶ νόημα,*
 græcum est carmen, quod Tyranni scripturam
 redolet.

TEXTVS.

*Πάντα δὲ τὰ στοιχεῖα κεῖται εἰληθεῖ, πᾶσι τῆς γῆς
 πάντῃ δὲ εἰς ἀποπεραντα, πᾶσι δὲ τῆς ἀντὶ τῶν εἰρηκῶν
 ἐκ πάντων εἶναι τῶν στοιχείων, ἢ πάντα.*

*Omnia namque elementa indidem nata sunt, præter
 terram. Hanc enim nullus pronuntiavit, nisi quis eam di-
 xerit ex omnibus elementis esse aut omnia.*

COMMENTARIUS LVIII.

Hætenus veterum Philosophorum de ani-
 mæ natura sententias commemoravit.
 Quarum confutationem non prius aggreditur,
 quàm duo circa illas obseruet. Alterum est, reli-
 qua sanè elementa iudicem aliquem nata esse,
 hoc est aliquem habuisse, qui ea rerum princi-
 pium aut animatorum animam esse iudicaret iu-
 dicem, inquit Philoponus, pro præfide iudican-
 te & vnumquodque ipsorum ponente principium
 esse fuisse positum. Nam aquam aliqui, alij, æ-
 rem, ignem alij nominarunt. At nullus terram
 proposuit. Quod si de rerum principio accipias,
 de posterioribus solum philosophis naturalibus
 dictum fuisse intelliges ex tex. 14. lib. 1. Metaph.

*Terra
 an ulli
 veterum
 prin-
 cipium.*

Nemo, inquit, posteriorum, qui vnum ponebant,
 terram elementum existimauerat, propter par-
 tium magnitudinem. Cum enim densatione ac
 rarefactione progigni cuncta opinarentur, crassis-
 simum illud & densissimum corpus ineptum ad
 hoc esse animaduertuerunt. Ex antiquioribus ta-
 men Theologis Hesiodus primum omnium cor-
 pus velut caterorum principium esse dixit, &
 vulgus credidit. Sed & de Pherecyde Syro Gale-
 nus, sextus Empyricus, Sanctus Epiphanius &
 alij, hoc ipsum memorant, deque Archelao idem
 Epiphanius, ac demum de Xenophane Colopho-
 nio Theodoretus in 2. lib. contra gentes & in lib.
 de Materia & mundo, vt Ioannes quoque Fran-
 ciscus Picus in opere, quo gentium doctrinam
 examinat, obseruauit.

*Animæ
 cur nul-
 lus eorum
 dixerit.*

Sin autem interpreteris de anima, vniuerse de
 omnibus dictum intelliges. Nullum enim solam
 terram legimus dixisse animam esse. Quid ita?
 Duplicem Simplicius rationem breui oratione
 complectitur: quod crassissimum, inquit, sit cor-
 pus atque omnino quasi immobile. Nam si vni-
 uersum spectes, immobile prorsus in ima sede
 manet: si in partes diuidas, ægrè illa ipsæ & cum
 difficultate remouentur. Tertiam ego ex philo-
 sopho colligam. Hoc enim inter omnes conue-
 nisse statim subijciet, vt tribus animam defini-
 rent, motu, sensu, incorporeo: horum nullum in
 terra reperias. Quin ea & immobilis semper hæ-
 ret in medio mundi, & crassissima est maximèque

A corporea, ac demum quæcunque multum habet
 terra, omni destituuntur sensu. Propterea si qui-
 dem ossa, neruos, pilos, in animalium corporibus
 nihil sentire dicuntur in tex. 79. adde & cartilagi-
 nes: & omnino in tex. 94. lib. 2. duri carne inepti
 mète, quòque durior, eò hebetior sensus: & plan-
 ta in tex. 124. negabuntur sentire, quoniam pro-
 pter excessum terræ mediocritatem non ha-
 bent.

Propterea nulli prorsus venit in mentem ani-
 mam cogitare puram esse ac synceram terram. Si
 quis tamen putauit esse ex elementis omnibus
 compositam aut elementa omnia simul sumpta,
 vt Empedocles, is nimirum terram quòque in
 animæ substantia posuit. Neque fuisse illi diffici-
 le inter animam & corpus distinguere, licet am-
 bo ex elementis eisdemque principijs content
 facile quibus intelligat, etsi minime obseruasset
 Philoponus. Vt enim nos ipsi ex alia atque alia
 eorumdem elementorù temperatione alia atque
 alia plurimumque inter se diuersa corpora fieri
 dicimus, ita & ille diuersam elementorum pro-
 portionem ac permissionem corporis atque ani-
 mæ diuersitatem, vel vt ille loquebatur, concre-
 tionem & discretionē adferre opinabatur. Hanc
 enim ob causam Philosophus noster cum animi
 dixisset ex omnibus elementis esse, quasi oratio-
 nem corrigens adiunxit, aut omnia. Quoniam ex
 omnibus elementis significare videtur fieri for-
 mam ac naturam ab elementis diuersam, quæ
 post illorù refractionē ac permissionem accedit.
 Quod illi nequaquam sentiebant, qui concrecio-
 ne sola & discretionē elementorù cōstare singula,
 nec aliud quidquam esse, quàm elementa pla-
 ntegra simul sumpta & coalita, hocque aut alio
 modo affecta putabant: quemadmodum in 1. de
 ortu & interitu libro declaratur.

TEXTVS.

*Ὅληται δὲ πάντες τῶν στοιχείων τῶν εἰρηκῶν, ἀπὸ τῆς γῆς,
 ἀπὸ τῆς ἀποπεραντα, τῶν δὲ τῆς ἀντὶ τῶν εἰρηκῶν
 ἀπὸ τῆς.*

*Definiunt autem omnes animam tribus, prope dicitur
 vim, motu, sensu, incorporeo. Horum porro vnumquodque
 reduci ad principia.*

COMMENTARIUS LIX.

Alterum, quod circa hæc veterum opinio-
 nes obseruat Philosophus, quamdam velut
 illarum summam continet. Summa verò est, quod
 animam omnes tribus definiunt, hoc est in illius
 natura definienda tria præsertim considerat, mo-
 tum, sensum, incorporeum.

Sanè in tex. 19. opiniones eas commemoratu-
 rus duo solum nominauit, motu & sensum: deinceps
 que ex motu quosdam, alios ex sensu, alios
 demum ex vtroque simul naturam animæ quæsi-
 uisse dixit. At nec sine causa eo loco accipere se
 professus est ea duntaxat, quæ maximè inesse ipsi
 videntur secundum naturam. Hæc enim duo illa
 sunt. Incorporeum non item, sed ex illis potius
 procedenti sermone deductum est, & vt Philo-
 ponus

ponus loquitur, quasi ex enumeratis opinionibus emersum atque inuentum; in illudque eos vel inuitos incurrit ille ait Themistius vt & facile mobilis anima esset, & corpus totum facillimè permearet; et si & motus & sensus corpoream potius naturam indicarent.

Incorporeum uel quid.
 Incorporeum tamen haud propriè nunc nominatur, quod omni prorsus caret corpore; sed quod tenuissimum est, quomodo aërem quoque veteres illi incorporeum appellabant, vt in tex. 40. lib. 4. Physic. legimus. Aut etiam incorporeum nunc adiecit, vt ad veram animæ nostræ incorporeitatem præpararet, veteresque etiam illos ostenderet tanquã in fomnio, vt cum Themistio dicam, uidisse animam incorpoream esse oportere.

Horum porrò vnumquodque reducitur ad principia. Magis enim consona oratio fuerit magisque constabit sententia, si emèdetur hic locus neq; ἀνάγκη, sed ἀνάγκη legatur. Quamquã et si ἀνάγκη legeris, sententia fuerit, duo veteres definiuisse, tùm tria inesse anime, tùm tria illa ad principia reduci, quæ illorum vnusquisque constituit.

Quæ verba siuè cum Simplicio interpreteris, quodlibet eorum inesse animæ quatenus cum principijs cognitionem habet: siuè cum Philopono, talem esse animam, quoniam è talibus principijs est: siuè cum sancto Thoma, hæc tria principijs conuenire: siuè cum Themistio, propter hæc tria animam in principia fuisse relata: siuè demùm cum Aueroe, vnumquodque horum triũ induxisse illos vt animam ex principijs esse opinarentur: non multum morabor. Eodem enim collimant omnia, vt hæc tria ex principijs, quibus anima constat, pendere velint; principiaque causam esse cur anima moueat, cur sentiat, cur incorporea sit. Et si Themistius & Aueroes appertioribus vtantur verbis: poteritque hæc instrui ratiocinatio. Anima tria omnino inesse videntur, motus, sensus, incorporeum: atque hæc principiorum conditiones sunt: nam quia principia sunt, vim habent cognoscendi omnia; & quia simplicia, tùm incorporea sunt, hoc est tenuissima, tùm maximè motiua. Anima igitur ex principijs constat, indèque motum, sensum, & incorporeum habet.

Verum vt hæc cum superioribus consent, ne ita accipias, quasi omnes omnia illa tria in anima cõsiderasse dixerit: sed ex illis interpreteris, quosdam omnia, quosdam aliqua spectasse. Quosdam inquam solum motum, alios motum & incorporeum, alios vnicum sensum, alios sensum & motum, quosdam denique sensum, motum, & incorporeum. Neque tamen propterea dicat Philoponus additum fuisse illud (propè dixerim) vt diuisim id, quod dicebat, accipiendum esse significaret. Alia namque potior fuit causa: vel quod illa essent summa quasi capita; particulares autem animæ rationes plures: vel quod verè non omnes tria illa spectassent; vt Anaxagoras, qui intellectum impermissum & ab his omnibus alienum fecit; & Plato, cum Harmonicis proportionibus composuit animam; sed plerique, tantundemque verba illa valent, ac plerique, seu ferè.

TEXTVS.

Διὸ δὲ οἱ τῶν γνώσκων ἐπιβουνοὶ αὐτῶν, ἢ σοφῶν, ἢ ἐκ τῶν σοφῶν κείνοι, λέγοντες περὶ πλείους ἀλλήλους, πλείους ἔστι. φασὶ δὲ γνώσκου δὲ τοῦ ὅμοιον τῶν ὁμοίων. ἔστι δὲ δὲ ἡ ψυχὴ πάντα γνώσκει αὐτοῦσαν αὐτῆ ἐκ αὐτῶν τῶν ἀερίων.

Quare qui cognitione desinunt ipsam, aut elementum aut ex elementis faciunt; dicentes similiter inter se, excepto vno. Inquunt enim cognoscit simile simili. Quoniam namque anima cognoscit omnia constituit ipsam ex omnibus principijs.

COMMENTARIVS LX.

Exemplo ostendit id, quod dixerat, tria illa reduci ad principia; motum inquam, sensum, & incorporeum. Exemplum autem est ex sensu. Nam qui sensus præsertim rationem habuerunt, vt quisque vnum vel plura principia posuit (principia enim nunc elementa vocat) sic aut principium illud aut ex principijs animam esse dixit, vt cognoscere omnia possit. Simile namque simili cognosci voluerunt: quare cum cognoscat omnia, necesse est omnium illam similitudines cõtinere: cõtinet autem cum ex omnium principijs constat. De motu idem dixeris. Quippè ignem aut aërem aut halitum aquamve animam esse cogitarunt; quòd elementa hæc ad motum prompta & expedita esse viderent, facileque & moueri & mouere. Ac demum quia quod facile mouetur ipsum & cætera facile mouet, tenue & quasi incorporeum esse oportet, in tenui & incorporeo elemento naturam animæ posuerunt.

Vnum solum à communi hac existimatione excipit, quem statim Anaxagorã nominabit. Quoniam is intellectum, quo vt anima vtēbatur, quæ admodum in superioribus dictum est, non ex elementis compositum, sed impermissum, purum, & ab elementis ac principijs omnibus partibusque similibus liberum & absolutum posuit, tanquam efficientem causam & mouentem subiectam sibi elementarem materiam, similes partes: & has quidem inter se permisceri dixit, illum verò impermissum manere. Verùm de his & antea fatis dictum est, & consequenti oratione adhuc dicetur.

TEXTVS.

Ὅσοι ἐσὶ ἐν μίαν πρὸς λέξασιν αὐτῶν, ἢ σοφῶν ἐν, ἢ τῶν σοφῶν ἐν πλείων, ὅσον πῶρ, ἢ ἀέρα. οἱ δὲ πλείοι λέγοντες πᾶς ἀέρας, ἢ τῶν σοφῶν πλείοι λέξασιν. Ἀναξαγόρας δὲ μόνος ἀπαθῆ φύσιν εἶναι τὴν νοῦν, ἢ κοινὸν οὐδὲν ἄλλων ἔχειν. πάντες δὲ ἐν πᾶσι γνωρίζουσι, ἢ διὰ τῶν αἰσθησῶν, ὅτι ἐκείνος εἰσρακεῖν, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων κερμάτων ἐστίν.

comprehendat? Nam quod ait Simplicius contrariorum eandem esse scientiam; hoc ipsum est quod quaeritur, quomodo fieri posset ut contrarium utrumque comprehendat, si cognoscens & cogniti necessaria similitudo sit. Quare aut cognitionis modum exponere illi non potuerunt, aut vnum contrarium ex altero cognosci voluerunt. Quod nil aliud est, quam cognosci ex accidenti & ratiocinationis vsu, quae nullum in bestiis & in irrationali anima locum habet.

Quod autem addit (quare & nomina sequuntur) ad posteriores solos pertinet, qui alterum duntaxat contrarium principium dixerunt aut animam esse: duobusque modis licet exponere. Aut eos ex sua quemque sententia rationem nominis reddidisse; aut ex nomine argumentum quaesisse ad suam sententiam comprobendam. Etenim qui calidum posuerunt, *ἄπο τοῦ θερμοῦ*, id est viucere, quod est feruere, dictum fuisse in quibusdam a calido; quasi anima calidum quidpiam sit & feruor. Qui vero frigidum, *ἄπο τοῦ ψυχροῦ*, animam *ἄπο τοῦ ψυχροῦ*, id est à frigido nominatam, ideoque frigidum quidpiam & aquam esse quod respiratione perenni, euentatione, ac refrigeratione sustentetur, dum prohibetur ne immoderatus cordis calor frigidum & aquam animae naturam absumat. Socrates quoque apud Platonem in Cratylo animam dictam fuisse, *ἄπο τοῦ ψυχροῦ* affirmavit, quod in corpore quidpiam sit *ἄπο τοῦ ψυχροῦ*, id est refrigerans ipsum, quo refrigerante cessante pereat corpus & moriatur. Vniuersam tandem hanc veterum sententiarum commemorationem concludit.

GENERALIS DISPUTATIO
aduersus eos, qui motu animam definiunt.

CAPVT III.

Veterum sententias haecenus commemoratas expendit deinceps Philosophus & confutat: quam verè tertiam huius libri partem esse ait Auerroes. Tria verò praesertim fuisse dictum est, quae illi agnouerunt in anima; eam inquam principium esse motus, principium esse cognitionis, & esse incorpoream tenuissimamque substantiam. Motus tamen & cognitio potissimum tribuebantur illi: nam tertium propterea consequi videbatur, quod eiusmodi natura tenuis promptior ad motum sit faciliusque subeat & peruadat corpora: quam ob causam ignem aut aërem animam esse eorum aliqui affirmarunt. Quod si absolute diceretur de anima; non solum de rationali, quae incorporea prorsus est & spiritalis, sed & de ceteris verum esset: quippe conditione sua neque corpora sunt neque propriam sibi quantitatem habent, ut nec reliquae formae; sed & magis, quam illae, eluatae sunt à materia: sentiens praesertim, quae cognoscendi vi materialia omnia & corporea ad immaterialitatem quandam & incorporeitatem traducit, dum absque vlla mole in cognoscente cognita formae suscipiuntur. At peccarunt in eo, quod non absolute incorpoream esse animam pronuntiarunt, sed tenuissimum

quodpiam corpus. Aristoteles autem hoc tertio capite praetermissio, quod in disputatione non erat praecipuum; priora duo, motum & cognitionem, persequitur. Primumque vniuersè aduersus eos disputat, qui ex motu animam definiunt. Deinde Platonem seorsim ac Democritum aggreditur, qui animam primò mouere seipsam, deinde impellere corpus in quibusdam. Tum contra eos agit, qui harmoniam qualitatum esse voluerant. Post dubitationem exponit quandam, quae per se moueri animam probari videbatur. Mox ad Xenocratem sese conuertit, qui numerum esse mouentem seipsum dixerat. Inde transit ad eos, qui cognitionem spectantes ex elementis eam composuerant. Ac demum de animae partibilitate ac diffusione per corporum partes differit.

Digestio VII. An & quatenus Anima moueatur.

IN quibus illud statim intelligas, haud propterea philosophos hosce reprehendi, quod mouendi & cognoscendi vim agnouissent in anima; sed quod non satis sapienter philosophati de illis essent: motam eam in quibus mouere, maximeque mobili constare corpore, ut facile moueatur: aut ex rerum omnium componi principiis, ut cognoscat omnes. Atque quod ad rationes attinet, quibus eos aggreditur; sanè illas fatentur interpretes non omnino firmas esse ac necessarias, si per se considerentur accurataque demonstrationis trutina pensitentur: satis tamen eos urge-re, qui ita opinarentur, atque ad homines adferri ab Aristotele ex ijs, quae concedebantur ab illis.

Ergo cum animam omnino non moueri probare incipit, aduersus Platonem institui disputationem Philoponus & Simplicius & Themistius arbitrantur: longaque Philoponus oratione digreditur, ut eos ostendat non tam re, quam uocibus dissentire. Namque in 3. Physic. lib. Aristoteles quoque motum definiuit esse actum eius, quod est potestate, quatenus potestate; hoc est progressionem & viam à potestate ad actum. Idemque ipse in 3. huius operis libro animam affirmabit potestate esse ad res omnes intelligendas, actumque fieri intelligendo: & esse tabellae persimilem, in qua scriptum sit nihil, sed quid vis scribi possit. Nimirum dum ab huiusmodi potestate progreditur ad actum anima, mouebitur. Eademque anima ex vitio ad virtutem mutatur & rursus ex virtute ad vitium, quae velut priuatio & habitus sunt. Tum verò motus imperfectum actum significat, qui ad perfectionem tendit: & anima dum ab ignorantia ad scientiam, & à propositionibus ad Conclusionem progreditur, ab imperfecto ad perfectum tendit; mouetur ergo. Ad extremum ubi prius est & posterius, necesse est esse tempus; & ubi est tempus, oportet esse motum, ut in 4. Physic. demonstratur: at in anima prius est & posterius, dum non omnia simul, sed vnum post alterum, & principia prius, post conclusionem intelligit, priusquam vitium habet aut ignorantiam, posterius virtutem vel scientiam; igitur in ea quoque tempus est & motus: etsi haec non synonymè, sed omonymè in anima dixeris nominati.

Aristotelem quoque moueri animam concessit.